

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 4. 2020. Issue 2.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies

Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 4. 2020. Issue 2. Podgorica, December 2020.

Publishing this issue of MJSS was supported by the Ministry of Science of
Montenegro

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 200 copies

Volume 4. 2020. Issue 2. Podgorica, December 2020.

CONTENTS:

THE OLDEST STATES FORMATION ON THE TERRITORY OF MONTENEGRO
Zivko ANDRIJASEVIC p. 115

CARTOGRAPHY IN HISTORY – HISTORY IN CARTOGRAPHY
Goran BAROVIC, Nenad PEROSEVIC p. 139

CELEBRATION OF 400 YEARS FROM THE ESTABLISHMENT OF
CETINJE PRINTING HOUSE IN 1893
Jovan MUHADINOVIC p. 151

GEOPOLITICS AND MIDDLE EAST: THE WORLD IN CHAOS
Mira SOROVIC p. 163

REVIEWS:

BATTLE OF WARSAW 1920.
Mateusz MORAWIECKI p. 181

COMPLETE SYNTHESIS OF THE CULTURAL HERITAGE OF MONTENEGRO
– Presentation of the book: Cultural Heritage of Montenegro
Nenad PEROSEVIC p. 187

TO KILL A SULTAN – Presentation of the book: To Kill a Sultan – A
Transnational History of the Attempt on Abdülhamid II
Amer MASLO p. 191

ANTI-CONTRIBUTION TO MONTENEGRIN SCIENCE – Presentation of
the book: Montenegrin Language and Nationalism
Novica VUJOVIC p. 199

MONUMENT IN TIME – Presentation of the book: Portents of Freedom –
monuments of People's Liberation War in the Pljevlja region
Amel DURUTLIC p. 211

IN MEMORIAM – Professor MIOMIR DAŠIĆ, PhD (1930–2020)
Marijan PREMOVIC p. 215

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS p. 221

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 200 primjeraka

Volume 4. 2020. Issue 2. Podgorica, Decembar 2020.

SADRŽAJ:

FORMIRANJE NAJSTARIJIH DRŽAVA NA PROSTORU CRNE GORE
Živko ANDRIJAŠEVIĆ str. 115.

KARTOGRAFIJA U ISTORIJI – ISTORIJA U KARTOGRAFIJI
Goran BAROVIĆ, Nenad PEROŠEVIĆ str. 139.

PROSLAVA 400 GODINA ŠTAMPARIJE NA CETINJU 1893. GODINE
Jovan MUHADINović str. 151.

GEOPOLITIKA I BLISKI ISTOK: SVIJET U HAOSU
Mira ŠORović str. 163.

PRIKAZI I OSVRTI:

VARŠAVSKA BITKA 1920.
Mateusz MORAWIECKI str. 181.

CJELOVITA SINTEZA KULTURNOG NASLJEĐA CRNE GORE
– Prikaz knjige: Kulturno nasljeđe Crne Gore
Nenad PEROŠEVIĆ str. 187.

UBITI SULTANA – Prikaz knjige: To Kill a Sultan – A Transnational History
of the Attempt on Abdülhamid II
Amer MASLO str. 191.

CRNOGORSKOJ NAUCI ANTIDOPRINOS – Prikaz knjige: Crnogorski
jezik i nacionalizam
Novica VUJOVIĆ str. 199.

SPOMENIK VREMENU – Prikaz knjige: Znamenja slobode – spomenici
NOR-a u pljevaljskom kraju
Amel DURUTLIĆ str. 211.

IN MEMORIAM – PROF. DR MIOMIR DAŠIĆ (1930–2020)
Marijan PREMOVIĆ str. 215.

UPUTSTVA ZA AUTORE str. 223.

Review

CRNOGORSKOJ NAUCI ANTIDOPRINOS

Prikaz knjige: Rajka Glušica, Crnogorski jezik i nacionalizam,
Biblioteka XX vek, knj. 243, Beograd, 2020.

Novica VUJOVIC

Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, Crna Gora
novica.vujovic@fcjk.me

U „Biblioteci XX vek”, po osobitim izdanjima poznatoj i cijenjenoj u bivšoj Jugoslaviji i izvan nje, proljetos je objavljena knjiga *Crnogorski jezik i nacionalizam* autorke Rajke Glušice, profesorice nikšićkoga Filološkog fakulteta. Knjiga ima nepunih 290 stranica i podijeljena je na sedam većih cjelina: „Crnogorski jezik i nacionalizam”, „Kodifikacija crnogorskoga jezika”, „Prvi službeni pravopis crnogorskoga jezika”, „Gramatika crnogorskoga jezika”, „Naučno-metodološke osnove standardizacije crnogorskoga jezika”, „Restandardizacija standardnoga jezika i crnogorski standard” te „Kako funkcioniše nova norma”. Unutar svake cjeline nalazi se po nekoliko potpoglavlja.

Utisak nakon čitanja knjige jeste da su registar i stil učinili vidnom neku vrstu napregnutosti, panične intonacije koja ne da skruti osnovni motiv njezina naslanka – silna ponavljanja istih rečenica o Fakultetu za crnogorski jezik i književnost, predstavnicima i dometima savremene montenegriskog jezika iz poglavlja u poglavlje trebaju neupućene uvjeriti da je sve što autorka saopštava zaista istina.

Autorka knjige *Crnogorski jezik i nacionalizam* Rajka Glušica u uvodnome slovu (*Predgovor*, str. 5–8) najavljuje da je „nastala knjiga na osnovu koje se može pratiti jezička situacija u Crnoj Gori nakon sticanja statusa samostalne države 2006. godine”. Dočitavanjem knjige, da to odmah i istaknemo, objektivno se da zaključiti da je autorkina ambicija, nažalost, ostala nerealizovana dajući vidno jednostranu, da ne kažemo baš u cjelosti osakaćenu sliku prilika u jezičkoj politici i planiranju

toga perioda, sapletenu metodološkim ogrešenjima o temeljne postavke istraživa-noga problema.

Ako zanemarimo naslov knjige koji je lako prepoznatljiva identifikacija au-torkina uzora, nakon samo treće rečenice prvoga poglavlja započinju fusnote, citi-ranja i parafraziranja dometa jezikoslovke Snježane Kordić. I kad to nije navedeno, prepoznaje se duh te za profesoricu Glušicu „pristine” koji ona u objašnjenju jezičkih nacionalizama na štokavskome prostoru, i inače, dosljedno slijedi. Na stranicama 19–20. za knjigu *Jezik i nacionalizam* jezikoslovke Snježane Kordić kaže se da je „izvanredna”, te se spoznajna moć autorke povodom Kordićkine knjige konkretizu-je: „Argumentovano i precizno razotkriva nacionalizam u jeziku, razara falsifikate i mitove na kojima on počiva, pokazuje kako se instrumentalizuje i zloupotrebljava jezik u nacionalističke i političke ciljeve, te kako se na osnovu falsifikovane prošlo-sti i mitova izgrađuje ideološki poželjna slika stvarnosti”. Crnogorskoj je naučnoj i akademskoj zajednici manje poznat rad Snježane Kordić, pa su ti njezini stavovi u ovome primjeru i služili da se kroz naučnu aparaturu i format dosad ugledne „Bib-lioteke XX vek” dadne privid prosijane nauke. To što do naučne misli jezikoslovke Kordić profesorica Glušica drži kao do omiljene lektire manje je, međutim, bitno pred meritorno izvedenom ocjenom od strane Kordićkinih hrvatskih kolega. I to ne bilo kojih, nego naučnika prvoga reda! Najiscrpnije se Kordićkinom knjigom bavio Jurica Budja, koji na preko 50 str. osvrtu analizira sve segmente knjige i demisti-fikuje njezin domet. U zaključku je vrlo jasan: „Cilj knjige *Jezik i nacionalizam* je dokazati da hrvatski, bošnjački, crnogorski i srpski nisu razlučeni jezici, nego jedan jedinstven jezik, tzv. srpskohrvatski. (...) Najbliže jezikoslovlju S. Kordić biva kad se služi trima sociolingvističkim kriterijima, a to zauzimalje veoma malen dio knjige. Ostatak knjige je u cjelini gledano neznanstven, najčešće i protuznanstven. Znanos-ti je najprotivnija njezina ideologizacija”.¹ Za našu je temu i uopšte za razumijevanje ukupnoga procesa standardizacije, odnosa prema osnovama tradicionalne standar-dologije, osobito važno pročitati prilog akademika HAZU Ranka Matasovića, ne-sumnjivo jezikoslovca svjetskoga ugleda, u kojemu se razmatra spomenuta knjiga

¹ Jurica Budja, „Prikaz knjige *Jezik i nacionalizam* Snježane Kordić”, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Vol. 36 No. 2, Zagreb, 2010. str. 385–438. (<https://hrcak.srce.hr/67922>) Povodom knjige *Jezik i nacionalizam* i nastupa njezine autorke akademik HAZU Stjepan Damjanović bio je konkretan u ocjeni: „Što je važno za specijalističke jezikoslovne rasprave? – One samo neka traju. Ali je bitno pitanje zašto netko te specijalističke rasprave iz znanstvenih časopisa neprekidno prebacuje na političku liniju i onda one druge koji se suprotstavljaju proglašava politikantima, a sam je inicirao i sam je sve uveo u politikantske vode” (vidi: www.youtube.com/watch?v=REoQlyt8HKU).

S. Kordić i potcrtava da je njezin pristup „u osnovi promašen”.² Iz pera jednoga Matasovića sva ta polja sociolingvistike i njoj srodnih disciplina postaju pregledna do lakoga razumijevanja. Iz ugla knjige *Crnogorski jezik i nacionalizam* premetnuta su u bespuća citata i neuravnoteženih kriterijuma od kulture do kulture, odnosno od države do države.

Netačna je te od ozbiljnih istraživača apsolutno odbačena tvrdnja da su današnji standardni jezici na štokavskome prostoru nastali „raspadom” srpskohrvatskoga jezika. Crnogorski je jezik postojao i prije toga perioda, imao je istoriju i onda kad je živio pod drugim imenima, te s obzirom na to vrijedno je tu tzv. srpskohrvatsku fazu tretirati kao jednu od razvojnih etapa crnogorskoga jezika, dominantno obilježenu težnjom i ideološkim konceptom centara izvan Crne Gore koji su kreirali i sprovodili jezičku politiku u ondašnjoj Jugoslaviji. O književnim dogovorima u Beču (1850) i Novome Sadu (1954) te o nastojanju da se uspostavi „jedinstveni srpsko-hrvatski jezik” nad kojim se lamentira od prve do potonje stranice knjige *Crnogorski jezik i nacionalizam*, Josip Silić, pored ostaloga, kaže i ovo: „U sociolingvističkome smislu jedinstva nikada nije bilo. Nije bilo, rekli smo, supstancije na temelju koje bi se moglo govoriti o tome jedinstvu. Često se namjerno sa sociolingvističke problematike (koja je *conditio sine qua non* standardnoga jezika) prelazilo na lingvističku. Nije se razlikovao štokavski kao sustav od štokavskoga kao standarda. Zato je nelogično govoriti o ‘raspadu srpsko-hrvatskoga’. Raspasti se može samo ono što prirodno postoji”.³

Usmjerena promašenim pristupom, kako zaključio akademik Matasović za Kordićkinu knjigu, nastala je i knjiga *Crnogorski jezik i nacionalizam*. Pokazati se to može i bez naročita odabira primjera za komentarisanje. Na primjer, na str. 16. čitamo: „U Crnoj Gori se sprovela radikalna reforma jezika sa istim ciljem diferenciranja prije svega od srpskog, ali i bosanskog i hrvatskog, uvođenjem u normu arhaizama, dijalektizama, produkata jekavskog jotovanja i dva nova slova *ś* i *ź* za odgovarajuće glasove iz crnogorskih narodnih govora, promovisanih u ‘foneme’. Ono što posebno zabrinjava jeste to što se nauka o crnogorskom jeziku pokušava utemeljiti na mitovima, ili na problematičnim i netačnim tvrđenjima čime se

² Ranko Matasović, „Branič jezika standardnoga”, *Jezik*, God. 67, br. 2–3, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, travanj – lipanj 2020, str. 41–59.

³ Josip Silić, „Neetnički i etnički identitet”, *Identitet jezika jezikom izrečen*, Zbornik rasprava s Okrugloga stola o knjizi Roberta D. Greenberga *Jezik i identitet na Balkanu*, ur. Anita Peti-Stantić, Srednja Europa, Zagreb, 2008, str. 60.

vrši njena kompromitacija u slavističkom svijetu”. Da je bez razloga zabrinuta nad montenegristikom, autorki knjige ćemo ovim potvrdama s najviših adresa nauke to i pokazati. Univerzitetski prof. i ugledni svjetski slavista iz Poljske akademik Emil Tokaž o standardološkome učinku u nas rekao je: „S tačke gledišta lingviste, vidim značajan napredak u normiranju jezika, koji se vratio crnogorskoj tradiciji. Ne smije se potcijeniti činjenica da je, u tako kratkom vremenu, objavljena kompletna savremena gramatika, pravopis i naučne studije. Osim u Crnoj Gori, čak je i u Poljskoj objavljena monografija prof. Pšemislava Broma koji je gost cetinjskog naučnog simpozijuma. Ne shvatam to kao neku specifičnu pojavu već kao prirodan razvoj civilizacije naroda koji ima društveno-političke i kulturne ambicije, naročito ako u tom području imate izvanrednu viševjekovnu tradiciju.”⁴ Univerzitetski profesor i lingvista iz Skoplja Simon Sazdov u svome je referatu s osvrtom na *Pravopis crnogorskoga jezika* zaključio: „Na kraju, želimo istaći svoje mišljenje da su najnovija izdanja crnogorskoga Pravopisa i makedonskog Pravopisa veoma dobro osmišljena, znalački sastavljena, da obiluju modernim i adekvatnim rješenjima, da poštuju sebe poštujući tradiciju, ali i da se, u onoj mjeri u kojoj je neophodno, prilagođavaju vremenu u kojem su stvoreni”.⁵ Poznato je ikoliko informisanijemu čovjeku da se enciklopedije slovenskih jezika i lingvistika ne rade tako često, a pogotovo se u poslove od svjetskoga značaja ne angažuju ljudi nepouzdana naučnoga profila. Montenegristici je međunarodna verifikacija ukupnoga rada stigla u vidu poziva da se prvi put u izdanju takvoga nivoa nađe odrednica crnogorski jezik. Akademik Mark L. Grinberg i redakcija *Enciklopedije* pozvali su Adnana Čirgića da napiše članak o razvojnim etapama i današnjemu standardnome crnogorskom jeziku. U recenzijama inostranih jezikoslovaca stoji zaključak da je priloženi članak „najviši domet jezikoslovne montenegristike”.

Dok autorka knjige izmišlja mitove i s njima se obračunava ne bi li spasila montenegristiku kod kuće i u svijetu, FCJK u izdavačkoj produkciji, pored ostalog, svake godine publikuje dva broja filološkoga časopisa *Lingua Montenegrina*. Prema riječima prof. dr Roberta Bonjkovskoga, šefa katedre za jezikoslovlje u Katovicama, „časopis *Lingua Montenegrina* jedini je crnogorski časopis u mojoj državi iz oblasti filologije (lingvistika, književnost), koji je priznat po popisu pol-

⁴ Emil Tokaž, „Standardni crnogorski jezik dužni su da nauče svi oni koji ga koriste”, Pobjeda, 6. 09. 2017. (u e-formi na: <https://m.cdm.me/kultura/standardni-crnogorski-jezik-duzni-su-da-nauce-svi-oni-koji-ga-koriste/>)

⁵ Simon Sazdov, „O nekim pravopisnim rješenjima u crnogorskome i makedonskome pravopisu”, Cetinjski filološki dani I, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2018, str. 453.

jskog Ministarstva nauke i spada u uvažene i moćne naučne časopise. O rangu tog crnogorskog časopisa i o tome kako je kriterijum strog neka svjedoči činjenica da iz oblasti lingvistike na popisu nema npr. nijednog časopisa iz Bosne i Hercegovine niti Makedonije, a npr. iz Srbije postoji samo jedan (iako se i u tim državama susrijećemo s brojnim odličnim naučnim časopisima iz oblasti lingvistike)⁶. S druge strane, autorka knjige ponosna je na to koliko inostrani filolozi dijele njezino mišljenje i na str. 63. kaže: „Dugačak je niz pogrešnih stavova i netačnih tvrđenja u njihovim radovima i knjigama koji svjedoče naučnu neutemeljenost, što je već notirano i u radovima drugih lingvista izvan Crne Gore (istakao N. V.), a neke od njih ćemo tematizovati i predstaviti u sljedećim poglavljima, govoreći o kodifikaciji crnogorskog jezika i njenim produktima”. Radost što je profesorica Glušica tom bibliografijom inostranih filologa spriječila kompromitaciju montenegrizike traje do trenutka kad i u ponovnome brojanju u tih pet poglavlja knjige *Crnogorski jezik i nacionalizam* budemo pronašli citirana samo dva naslova nastala povodom naše standardološke literature, oba autorstvo njezinih saradnica, od čega je jedno prikaz od osam stranica. Iza ovoga potonjega saznanja prozirnija biva i potreba autorke knjige da autoritete kao što su Milenko Perović i Josip Silić, i ne samo njih, pokuša uniziti, u mnogim prilikama i bez mjere i akademskoga poštovanja kakvo pripada toj dvojici naučnika. Knjigu jezikoslovca Silića⁷ na jednome mjestu i *brošurum* naziva čak.

Obrni-okreni, neučinkovit ostaje pokušaj obmane javnosti u pogledu omalovažavanja izdavačke djelatnosti i saradnika FCJK ili, kako autorka kreativno domisli: „fakultet za dva slova”. „Zahvaljujući velikom budžetu” – čitamo na str. 42, razumije se, i dalje bez ikakva potkrepljenja tvrdnje – „danas je na fakultetu okupljena brojna ekipa saradnika, uglavnom bez naučnih kompetencija, ali sa bezrezervnom odanošću stavovima ‘utemeljivača montenegrizike’ i nacionalističkoj

⁶ Robert Bonjkovski, „Cetinjski filološki dani I kao uspješna naučna potvrda misije Fakulteta za crnogorski jezik i književnost”, *Lingua Montenegrina*, br. 25, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, str. 17.

⁷ Na prošlogodišnjim Cetinjskim filološkim danima akademik Stjepan Damjanović je u spomen na počivšega Josipa Silića naglasio i ovo: „On nije pripadao tom bloku hrvatskih jezikoslovaca koje je hrvatska javnost doživljavala kao hrabre branitelje hrvatske jezične posebnosti jer je njegova argumentacija bila drukčija i teže razumljiva onima bez potrebnih jezikoslovnih znanja. A i neki vrlo ugledni hrvatski jezikoslovci mislili su da bi on trebao sve to drukčije tumačiti i drukčije se postavljati. S druge strane u sredinama u kojima je stav o jedinstvu srpskohrvatskoga jezika bio nedodirljiv izazivale su užas njegove rasprave o odnosu sustava i standarda i slične, a posebno neki njegovi konkretni poslovi, među kojima npr. i oni na obradi crnogorskoga standarda. Dok su drugi stalno s nekim ratovali, iz svoje ili iz druge sredine, on je stalno pokazivao veliko zanimanje za različita mišljenje i bilo mu je važno samo to mogu li ta mišljenja izdržati stručnu kritiku”.

jezičkoj politici”. Razvidno je da je, pored mnogo drugoga, temeljna razlika između autorke knjige koju predstavljamo i kadra FCJK u tome što je inostrane autore profesorica Glušica prinuđena da upoznaje posredstvom tuđih knjiga i unosi u spisak literature, dok FCJK ima čast ugostiti ih na konferencijama, objaviti im knjige ili priloge u časopisu *Lingua Montenegrina*. „Preštapavaju se njihova djela, broj knjiga se vrtoglavo umnožava, a svaka se kvalifikuje kao kapitalna, prave se promocije, prikazuju knjige uz obavezne apoteoze i glorifikaciju autora, a sve sa ciljem da svoje naukovanje predstave kao temelj opstanka države, nacije i jezika i opravdaju ogromna novčana sredstva u njih uložena”, veli autorka na str. 60. Ispostaviće se – mjereno gustim sitom kojim je autorka pažljivo pretakala red po red svoje knjige – da su inostrani saradnici FCJK, uglednici u svjetskoj nauci poput Dejvida Kristala, Marka L. Grinberga, Andreja Danilenka, Emila Tokaža, Ranka Matasovića, Hasnije Muratagić-Tune, Matea Žagara, Roberta D. Grinberga, Endrua Baruha Vahtela, Tomislava Longinovića, Irene Jaros i dr. odreda neznalice, ostrašćeni crnogorski nacionalisti i mitomani.

Pažnje je vrijedan manir konstatovanja kako „neki podaci ne odgovaraju stvarnim istorijskim činjenicama”, kao npr. na str. 50, a potom se oponent uputi na kakav citat ili istraživanje, a nekad i oboje, iz, razumije se, knjige Snježane Kordić. Na sličan je način u knjizi „razjašnjena” međuratna faza i status ijekavice u nas, kao i pitanje jezičke politike toga doba. „...Tu su veću ulogu igrale društveno-istorijske, ekonomske i kulturno-prosvjetne prilike u Crnoj Gori toga vremena” (str. 52) – što je, složićemo se, tačno. Zatim: „nepostojanje naučnih i obrazovnih visokoškolskih institucija i kadrova” – uza što mora ići primjedba da ovo za kadrove ne stoji, jer je Crna Gora, pa i u međuratnome periodu, imala lingviste što su činili sami vrh jugoslovenske filologije (D. Vušović, R. Bošković, M. Stevanović, J. Vuković itd.), ali su slijedili autoritet Aleksandra Belića i programska usmjerenja beogradskih ustanova u kojima su bili zapošljeni. Postoje radovi o tome periodu⁸, ostale su i neke polemike iz toga doba, svjedočanstvo je i prvi realizovani prenos Njegoševa *Gorskoga vijenca* na ekavicu, a konačno, autorki knjige može koristiti i lično iskustvo ondašnjega učenika Obrena Blagojevića, akademika i priznatoga crnogorskog i jugoslovenskoga intelektualca, koji je vrlo živo pričao o kritikama dobijenim od nastavnika zbog ijekavice.

⁸ V: Adnan Čirgić, „Jezička politika u Crnoj Gori od Petra II Petrovića do naših dana”, Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti, Institut za crnogorski jezik i književnost & Matica crnogorska, Podgorica, 2011, str. 171–201.

Nebrojeni pasusi i poglavlja o mitovima tzv. crnogorskih jezičkih nacionalista tipičan su primjer konstrukta s nepotpunim podacima, odnosno selektivnim prezentovanjem činjenica i literature. Bez želje da se ovo shvati kao kakva vrsta neumjesnoga poređenja, na ovome se mjestu ipak moramo zapitati što bismo o Karadžićevoj reformi srpskoga jezika (a on je, kako se veli, reformisao svoju reformu u više navrata) znali kad bismo o njoj govorili zaustavljajući saznanja na njegov rad do 1814. ili 1818, na primjer, zanemarujući sve što je učinio nakon toga?! Ko prati kretanja u montenegristici ili čita monografije FCJK, zna da je za Adnana Čirgića bez ostatka zaslužnik u montenegristici Vojislav Pavlov Nikčević. Zaključak, međutim, nije potpun ako se ne konstatuje da je Čirgić brojne Nikčevićeve stavove korigovao, odbacivao ili prilagođavao vremenu i novim naučnim saznanjima. To je bar lako provjeriti na osnovu knjiga koje su Čirgiću donijele i međunarodno poštovanje: *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, *Dijalektologija crnogorskoga jezika*, *Dijalektolozi i crnogorski jezik do polovine XX vijeka* i *Dijalektolozi i crnogorski jezik od polovine XX vijeka*. Što se o tim knjigama govori u naučnim krugovima, neka posvjedoče vrlo pohvalne ocjene inostranih naučnika, poput Marka L. Grinberga, Andreja Danilenka, Hasnije Muratagić-Tune, Emila Tokaža, Roberta Bonjkovskog, da spomenem samo neke. Da bi konstrukt zvani mitovi u crnogorskome jeziku u knjizi *Crnogorski jezik i nacionalizam* zaista bio proizvod s lošom namjerom – autorka je iz spiska literature uklonila upravo te važne Čirgićeve radove i monografije te obimno citirala samo njegovu knjigu od prije petnaestak godina, dakle: ne polemiše se s njegovim pravopisnim rješenjima i stavovima iznijetim u procesu standardizacije i nakon nje, nego sa stavovima iznijetim nekoliko godina prije toga procesa, u vremenu kad crnogorski jezik još nije bio ustavna realnost u Crnoj Gori. Suština je našega prigovora, u stvari, da se na 47 stranica na koliko ih se spominje Čirgićevo ime, moralo naći nešto od velikoga br. priloga i monografija iz kojih se vidi da je u međuvremenu autor te ranije stavove sam revidirao.

Autorka knjige više puta bez ikakve, a kamoli detaljnije argumentacije ponavlja da nikada nijesu priređene rasprave/okrugli stolovi o *Pravopisu crnogorskoga jezika*. Da su i u ovome slučaju „veliki” zaključci potegnuti bez utemeljenja, na lak način ćemo dokazati. Ove je godine, a povodom Međunarodnoga dana maternjega jezika, u JU Narodna biblioteka „Radosav Ljumović” organizovana javna rasprava o pravopisnim rješenjima, dilemama i perspektivi izrade novoga izdanja, pa možda i školskoga pravopisa crnogorskoga jezika. Izgleda su tih dana svodene zaključne napomene knjige koju ovđe predstavljamo, pa se zbog toga razloga pro-

fesorica Glušica na javni poziv za ovu raspravu nije odazvala. Na radost organizatora okrugloga stola – Fakulteta za crnogorski jezik i književnost – toga je dana u raspravi učestvovalo 40 profesora crnogorskoga jezika iz 33 osnovne i srednje škole iz cijele Crne Gore. Iz sasvim prozaičnih razloga jedan broj naših kolega toga dana nije mogao doputovati u Podgoricu, ali su uredno i s iskrenom željom da na ovome poslu saradujemo obilje materijala, sugestija i prijedloga poslali nam e-poštom.

U vezi s ovom temom treba dodati i ovo. Prije tri godine organizovan je na Cetinju simpozijum „Cetinjski filološki dani I”, a prošle godine i drugi simpozijum, i u okviru određenih tema veliko interesovanje uvijek vlada za teme za koje se, reklo bi se, interesuje profesorica Glušica. Spomenuću samo neke: Robert Grinberg: „Standardnojezička ideologija i južnoslovenski jezici na prostoru bivše Jugoslavije”; Mark L. Grinberg: „Bivša Jugoslavija kao raskršće jezičkih zajednica i neke paralele na njenoj periferiji”; Robert Bonjkovski: „Etapae standardizacije crnogorskoga jezika (s poljske tačke gledišta)”; Ljudmila Vasiljeva: „Standardizacija slovenskih jezika i razvoj ortografske norme u onomastici”; Ornela Bilbija: „Riječ sa strane povodom 10-godišnjice standardizacije crnogorskoga jezika”; Jelena Šušanj: „Osvrt na prostorna značenja konstrukcija s prijedlogom po u crnogorskim govorima”; Ljudmila Vasiljeva: „Uticaj društveno-političkih činjenica na jezičke promjene na južnoslovenskim prostorima (kraj XX – početak XXI st.)”; Hasnija Muratagić-Tuna: „Bosanskohercegovački lingvisti o crnogorskome jeziku i crnogorskim govorima”; Jasmin Hodžić: „Službeni crnogorski jezik u budućoj evropskoj Crnoj Gori u odnosu na bosanski, hrvatski i srpski”; Simon Sazdov: „O nekim pravopisnim rješenjima u crnogorskom i makedonskom pravopisu”; Belkisa Dolić i Almira Džanić: „Kontrastivna usporedba ortografske norme bosanskoga i crnogorskoga jezika” i mnogi drugi referati domaćih i inostranih filologa. Nakon svakoga bloka izlaganja vodi se rasprava, pa je za sve koji na nauku gledaju ozbiljno simpozijum FCJK prilika da se argumentacija razmijeni, stavovi učvrste ili opovrgnu. Konferencije su međunarodne, za sve zainteresovane slušaoce i diskutante otvorene, no onaj ko nije dorastao tim rabotama, kako veli akademik Damjanović, stvar uporno izmješta u sferu politike, politikantskih optužbi i konspirativnih projekcija s osnovom progonitelj – žrtva.

Centralna poglavlja knjige obiluju parafraziranim definicijama osnovnih sociolingvističkih pojmova, što ih je autorka sačinila prema djelima Milorada Radovanovića, Dubravka Škiljana, Ranka Bugarskog, Predraga Pipera i drugih. Zna-

tan dio prostora u tim segmentima knjige posvećen je silnim citatima do kojih se najčešće dolazi zahvaljujući jednom jedinom izvoru – knjizi Snježane Kordić. Da ne zaboravimo, treba ih čitati samo ako su vam vodič za čitanje spomenuta dva prikaza akademika Matasovića i J. Budje.

O primjerima koji se navode u vezi s *Pravopisom* i *Gramatikom* pisao je Adnan Čirgić, i ne jednom, pisao je nedavno i povodom objave ove knjige, pa je sva objašnjenja u vezi s tim lako pronaći. Ne samo u pogledu osporavanja statusa nekih fonema, nego i, na primjer, o opštecrnogorskim obilježjima kakvo su *ś* i *ž*, a za koje se navodi da nijesu posvjedočeni u svim našim govorima. I o tome postoji obimna dijalektološka literatura domaćih i inostranih ispitivača crnogorskih govora.⁹

Dio knjige predstavlja odbranu Crnogorske akademije nauka i umjetnosti te njihova *Rječnika crnogorskog narodnog i književnog jezika* od kadra FCJK koji su, kako stoji u interpretaciji profesorice Rajke Glušice, „smišljeno zaigrali na kartu nacionalnog i vjerskog identiteta” (str. 246). Dobro je što su te polemike sačuvane, nije najsrećnije rješenje što su objavljene u vidu izbora, ali i u tome formatu neutrališu prethodni zaključak autorke knjige. Nije sve što je u tome Rječniku loše, ali jeste tačno da je autoritativno osporena golema masa odrednica, i to su osporene po više osnova. I sami smo u tome skromno učestvovali i izbrojili nekoliko desetina pogrešno akcentovanih leksema.

Pažljivome je čitaocu nejasno zašto su neki naslovi unešeni u spisak literature ako nijesu korišćeni pri izradi ove knjige. Da je, na primjer, valjano iščitati zbornik *Identitet jezika jezikom izrečen* – autorka knjige bi pronašla rješenja za sve dileme koje je imala i koje je, ispostaviće se, neuspješno odgonetnula. Nećemo ih citirati, ali sugerišemo da iz toga zbornika kao dragocjene izvore informacija vrijedi pročitati tekstove Dubravka Škiljana, Josipa Silića, Ranka Matasovića i Iva Pranjkovića. Profesor je Pranjković, doduše tada (2006) još skeptičan u pogledu razvitka montenegristike, u raspravi saopštio i ovo: „Valja naravno računati i s tim da većina Srba na eventualnu emancipaciju crnogorskoga jezik gleda kao na ekstremni vid crnogorskoga nacionalizma”.¹⁰

⁹ V: Adnan Čirgić, *Dijalektolozi i crnogorski jezik*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2020.

¹⁰ Ivo Pranjković, „Jezici i etnije u bivšoj Jugoslaviji i danas”, *Identitet jezika jezikom izrečen*, Zbornik rasprava s Okrugloga stola o knjizi Roberta D. Greenberga *Jezik i identitet na Balkanu*, ur. Anita Peti-Stantić, Srednja Europa, Zagreb, 2008, str. 91–92.

Pogledamo li istini u oči – lako je rasuditi: nastojanja su autorke knjige *Crnogorski jezik i nacionalizam* oživljavanje programskih načela izloženih u Deklaraciji o zajedničkome jeziku, ali ona, bilo je to jasno već po potpisivanju toga sporazuma, ne mogu biti štetna jer nemaju uporišta u nauci ni oslonca u stvarnome životu da uopšte zažive. Nakon ove knjige jasno je da u urušavanju u početku dobro koncipiranih i s nekoliko uglednih naučnika organizovanih *Njegoševih dana* upravo autorka ove knjige ima najviše zasluga: potonjih se godina okuplja sve manje učesnika, dakako istomišljenika, bezmalo s jedinim ciljem da se diskredituju FCJK, vidni i potvrđeni rezultati savremene montenegristike te maltene svi južnoslovenski lingvisti koji su pokušali dati doprinos standardizaciji štokavskih jezika nakon Novosadskoga dogovora.

Neophodnim držimo, budući da naučni funkcionalni stil karakterišu određene jezičke i strukturne karakteristike, a ova mu knjiga makar deklarativno teži, detaljno lektorisanje, s osobitom pažnjom pri upotrebi zarezova i supstituciji padeža.

I ovako u grubim rezovima sačinjen prikaz knjige *Crnogorski jezik i nacionalizam* profesorice Rajke Glušice vjerodostojno svjedoči da se nauka nije ovajdila 243. knjigom „Biblioteke XX vek”.

Bibliografija

Bonjkovski, Robert: „*Cetinjski filološki dani I* kao uspješna naučna potvrda misije Fakulteta za crnogorski jezik i književnost”, *Lingua Montenegrina*, br. 25, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, str. 15–26.

Budja, Jurica: „Prikaz knjige Jezik i nacionalizam Snježane Kordić”, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Vol. 36 No. 2, Zagreb, 2010. str. 385–438 (<https://hrcak.srce.hr/67922>)

Čirgić, Adnan: „Jezička politika u Crnoj Gori od Petra II Petrovića do naših dana”, *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost & Matica crnogorska, Podgorica, 2011, str. 171–201.

Čirgić, Adnan: *Dijalektolozi i crnogorski jezik*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2020.

Damjanović, Stjepan – vidi: www.youtube.com/watch?v=REoQlyt8HKU

Glušica, Rajka: *Crnogorski jezik i nacionalizam*, Biblioteka XX vek, knj. 243, ur. Ivan Čolović, Beograd, 2020.

Matasović, Ranko: „Branič jezika standardnoga”, *Jezik*, god. 67, br. 2–3, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, travanj – lipanj 2020, str. 41–59.

Pranjковиć, Ivo: „Jezici i etnije u bivšoj Jugoslaviji i danas”, *Identitet jezika jezikom izrečen*, Zbornik rasprava s Okrugloga stola o knjizi Roberta D. Greenberga *Jezik i identitet na Balkanu*, ur. Anita Peti-Stantić, Srednja Europa, Zagreb, 2008, str. 91–92.

Sazdov, Simon: „O nekim pravopisnim rješenjima u crnogorskome i makedonskome pravopisu”, *Cetinjski filološki dani I*, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje, 2018, str. 449–455.

Silić, Josip: „Neetnički i etnički identitet”, *Identitet jezika jezikom izrečen*, Zbornik rasprava s Okrugloga stola o knjizi Roberta D. Greenberga *Jezik i identitet na Balkanu*, ur. Anita Peti-Stantić, Srednja Europa, Zagreb, 2008, str. 57–63.

Tokaž, Emil: „Standardni crnogorski jezik dužni su da nauče svi oni koji ga koriste”, *Pobjeda*, 6. 09. 2017 (u e-formi na: <https://m.cdm.me/kultura/standardni-crnogorski-jezik-duzni-su-da-nauce-svi-oni-koji-ga-koriste/>)